

2023-02-16
S2023/00676 (delvis)**Socialdepartementet**Socialstyrelsen
106 30 Stockholm

Uppdrag att betala ut statsbidrag till kommunerna för att motverka ofrivillig ensamhet bland äldre personer genom hälsosamtal

Regeringens beslut

Regeringen ger Socialstyrelsen i uppdrag att betala ut totalt 143 500 000 kronor till kommunerna för att motverka ofrivillig ensamhet hos äldre personer genom att starta, förbättra eller utöka arbetet med hälsosamtal, i enlighet med *bilagan*. I uppdraget ingår att informera samtliga kommuner om statsbidraget samt att betala ut statsbidrag till kommunerna och övergripande följa upp och redogöra för de insatser som kommunerna har vidtagit med stöd av medlen.

Medlen till kommunerna rekvireras från Socialstyrelsen utan ansökningsförfarande. Medlen får användas under februari 2023 – 31 december 2023. Medlen fördelas utifrån en fördelningsnyckel som är baserad på antal invånare i kommunen som är 80 år och äldre och som inte har hemtjänst eller bor på särskilt boende.

Medel till kommunerna utbetalas engångsvis efter rekvisition ställd till Socialstyrelsen senast den 1 juni 2023. Medel som inte har rekvirerats inom denna tid får fördelas till de kommuner som har angett till Socialstyrelsen att de önskar att ta del av dessa medel.

Medel som inte har förbrukats eller inte har använts för avsett ändamål ska återbetalas till Socialstyrelsen senast den 30 juni 2024.

En kommun får använda bidraget för att finansiera hälsosamtal som utförs i egen regi, av en fristående aktör eller i samverkan med annan kommun eller region.

Socialstyrelsen får i övrigt ange de villkor som ska förenas med statsbidraget inom ramen för ändamålet.

Åtterrapporeringskrav ska utformas så att inte kommunernas administrativa börda utökas på ett oproportionerligt sätt.

Socialstyrelsen ska senast den 30 juni 2024 lämna en redovisning av uppdraget till Regeringskansliet (Socialdepartementet). Redovisningen ska hänvisa till diarienumret för detta beslut.

För uppdraget får Socialstyrelsen under 2023 använda totalt 145 000 000 kronor som ska redovisas mot det under utgiftsområde 9 Hälsovård, sjukvård och social omsorg för budgetåret 2023 uppförda anslaget 2:7 Stöd för att förebygga ohälsa och ensamhet bland äldre, anslagsposten 2 Stöd för att förebygga ohälsa och ensamhet bland äldre, till Socialstyrelsens disposition. Av dessa medel får 143 500 000 kronor betalas ut till kommunerna och 1 500 000 kronor användas för Socialstyrelsens kostnader för administration och uppföljning i samband med uppdraget.

Bakgrund

Ofrivillig ensamhet och isolering är ett folkhälsoproblem som drabbar många människor, inte minst äldre som har varit särskilt utsatta under den pågående covid-19-pandemin. Ofrivillig ensamhet skapar ett större behov av hälso- och sjukvård och omsorg och bidrar till förtida död och hälsoproblem, bl.a. i form av psykisk ohälsa.

Studier visar att problemen med ofrivillig ensamhet är störst bland unga, unga vuxna och bland äldre personer. Ungefär 10–15 procent av den äldre befolkningen upplever ofrivillig ensamhet, och andelen verkar vara än högre bland de allra äldsta. I 2022 års nationella folkhälsoenkät ställdes för första gången frågor om ensamhet och isolering. Bland de äldsta, 85 år och äldre, uppgav 40 procent av kvinnorna och nära 30 procent av männen, att de besvärades av ensamhet och isolering.

Forskningen visar att det finns olika riskfaktorer kopplade till ofrivillig ensamhet bland äldre personer. Exempel på sådana riskfaktorer är förlusten

av en partner, minskat socialt nätverk, nedsatt funktionsförmåga, psykisk ohälsa och dålig ekonomi.

Risken för att uppleva känslor av ensamhet kan minskas genom sysselsättning med aktiviteter som känns meningsfulla och som främjar samhörighet och delaktighet.

Eftersom ensamhet kan vara omgärdad av ett stigma är det inte säkert att den äldre personen söker hjälp och stöd, eller vet att man kan få stöd för detta. För att fånga upp äldre personer som upplever ofrivillig ensamhet kan det därför även behövas uppsökande verksamheter, som kan identifiera behov och introducera den äldre personen för olika typer av stöd.

Ett uppsökande arbetssätt är även i linje med bestämmelserna i socialtjänstlagen (2001:453) om att socialnämnden ska verka för att äldre människor får möjlighet att leva och bo självständigt under trygga förhållanden och ha en aktiv och meningsfull tillvaro i gemenskap med andra. Detsamma gäller i fråga om bestämmelserna i hälso- och sjukvårdslagen (2017:30) om att kommuner inom ramen för verksamhet som utgör primärvård särskilt ska tillhandahålla förebyggande insatser utifrån såväl befolkningens behov som patientens individuella behov och förutsättningar.

Regeringen har tagit ett samlat grepp för att bryta och förebygga ofrivillig ensamhet, både hos äldre och i övriga åldrar. I budgetpropositionen för 2023 avsätts totalt 300 miljoner kronor i en gemenskapssatsning. Utöver de 145 miljoner kronor som fördelas genom detta uppdrag omfattar satsningen även flera andra delar. För att påbörja arbetet med att ta fram en nationell strategi för att förebygga och motverka ofrivillig ensamhet i olika grupper och i samhället i stort avsätts 5 miljoner kronor. För 2024 och 2025 beräknas 25 miljoner kronor årligen till att genomföra strategin, under förutsättning att riksdagen anvisat medel för det aktuella anslaget. Idrottsrörelsens och pensionärsorganisationernas arbete med idrott för äldre, som också skapar forum för gemenskap, förstärks med 25 miljoner kronor. Till civilsamhällets arbete för att bryta ofrivillig ensamhet avsätts ytterligare 75 miljoner kronor och målgruppen breddas från äldre personer till att omfatta även andra utsatta grupper där ensamheten kan vara betydande. Därutöver avsätts 50 miljoner kronor i en kommunal satsning för att motverka ensamhet bland äldre. För 2024 och 2025 beräknar regeringen att avsätta 50 miljoner kronor

per år, under förutsättning att riksdagen anvisat medel för det aktuella anslaget.

Närmare om uppdraget

Statsbidraget till kommunerna syftar till att förebygga och motverka ofrivillig ensamhet hos äldre personer. Medlen ska bl.a. kunna användas till att starta, förbättra eller utöka arbetet med s.k. hälsosamtal med äldre personer, genom vilka huvudmännen erbjuder äldre personer ett samtal för att diskutera den enskildes livssituation och berätta om vilka aktiviteter, i kommunal eller annan regi, som finns att tillgå.

Ett strukturerat hälsosamtal ger en möjlighet att identifiera eventuell ensamhetsproblematik och vid behov kunna introducera den äldre personen för det som kommunen och det civila samhället kan erbjuda i form av t.ex. sociala, kulturella eller fysiska aktiviteter. Samarbete med civilsamhället är centralt. Det bör beaktas att erfarenheter visar att det ofta inte är tillräckligt att identifiera rätt aktiviteter. Äldre personer kan även behöva få ett aktivt stöd för att etablera en kontakt och komma i gång med en aktivitet.

Hälsosamtalen bör även kunna användas för att identifiera eventuella andra behov relaterade till hälsoproblem vilka kräver vidare insatser från socialtjänst eller hälso- och sjukvård. Om sådana behov identifieras bör den äldre personen också få stöd att komma i kontakt med rätt instans inom hälso- och sjukvården eller socialtjänsten för att få hjälp med dessa problem.

Orsakerna till att personer lider av ofrivillig ensamhet varierar och de har därför olika behov av stöd. Såväl ett hälsosamtal som eventuella beslut och ställningstagande om insatser som ska stödja den äldre behöver därför vara personcentrerade.

Studier visar att ensamhetsproblematiken är störst bland de allra äldsta. Hälsosamtalen bör därför i en första fas riktas framför allt mot denna grupp. Fokus bör vidare ligga på äldre personer som inte bor på särskilt boende eller har hemtjänst, dvs. på personer för vilka det kan saknas etablerade kontakter för att fånga upp signaler om ofrivillig ensamhet.

Den närmare utformningen av arbetet med hälsosamtalen avgörs bäst av kommunen, med kännedom om det lokala sammanhanget, invånarna i kommunen och det lokala civilsamhället. Det kan t.ex. organiseras med

utgångspunkt i kommunens äldreomsorg eller hälso- och sjukvårdsverksamhet. I arbetet med hälsosamtalen bör kommunen vid behov samarbeta med regionen. Om arbetet med hälsosamtal planeras så att de utförs i den enskildes hem, bör kommunen eller regionen utforma arbetet så att den äldres trygghet värnas och sårbarhet för brott inte ökar.

Då kunskapsområdet äldre och ofrivillig ensamhet är under utveckling saknas vetenskapligt stöd för särskilda arbetssätt. Det ställer krav på att verksamheter inom socialtjänst och hälso- och sjukvård arbetar systematiskt med att följa upp och utvärdera arbetssätt och metoder i enlighet med gällande föreskrifter. Mot bakgrund av detta bör Socialstyrelsen även följa upp hur kommunernas arbete med hälsosamtal utvärderas och vid behov vidareutvecklas utifrån de lärdomar som dras, i syfte att bidra till främjandet av ändamålsenliga arbetssätt som bygger på beprövad erfarenhet.

Vid genomförandet av uppdraget ska jämställdhetsperspektivet genomgående beaktas.

Regeringen beräknar att fr.o.m. 2024 årligen avsätta 100 miljoner kronor för huvudmännens arbete med att bryta och förebygga ofrivillig ensamhet och isolering bland äldre, under förutsättning att riksdagen beviljar medel för ändamålet.

På regeringens vägnar

Jakob Forssmed

Louise Andersson

Kopia till

Statsrådsberedningen/Internrevisionen

Statsrådsberedningen/SAM

Finansdepartementet/BA

Regeringskansliets förvaltningsavdelning/Ek

Socialutskottet

Folkhälsomyndigheten

Kammarkollegiet

Sveriges Kommuner och Regioner

Fördelning av 143,5 mkr efter antal invånare 80 år och äldre som inte har någon äldreomsorgsinsats, 2021.

Uppgifterna om antalet har beräknats genom att minska antalet personer 80 år och äldre med antalet personer 80 år och äldre som har någon insats i hemtjänst i ordinärt boende, särskilt boende, korttidsplats, trygghetslarm, matdistribution.

Uppgifterna om antalet invånare 80 år och äldre med äldreomsorgsinsatser avser 31 oktober 2021 och är hämtade från Socialstyrelsen.

Uppgifterna om antalet invånare 80 år och äldre avser 1 november 2021 och är hämtade från Statistikmyndigheten (SCB).

Kommun	Belopp, kr
Upplands Väsby	580 989
Vallentuna	417 152
Österåker	546 961
Värmdö	501 591
Järfälla	984 698
Ekerö	344 896
Huddinge	1 036 370
Botkyrka	874 634
Salem	247 015
Haninge	917 903
Tyresö	607 875
Upplands-Bro	273 060
Nykvarn	135 270
Täby	1 032 589
Danderyd	564 185
Sollentuna	875 474
Stockholm	9 024 015
Södertälje	1 201 466
Nacka	1 196 845
Sundbyberg	368 422
Solna	872 113
Lidingö	727 181
Vaxholm	136 950
Norrtälje	1 054 854
Sigtuna	560 824
Nynäshamn	428 495
Håbo	233 152
Älvkarleby	141 991
Knivsta	151 233
Heby	251 216
Tierp	352 878
Uppsala	2 949 473
Enköping	650 724
Östhammar	388 586
Vingåker	158 375
Gnesta	165 097

Nyköping	1 004 442
Oxelösund	235 252
Flen	303 727
Katrineholm	527 217
Eskilstuna	1 427 476
Strängnäs	539 820
Trosa	204 165
Ödeshög	96 621
Ydre	73 936
Kinda	181 480
Boxholm	79 398
Åtvidaberg	225 590
Finspång	369 262
Valdemarsvik	153 334
Linköping	2 620 120
Norrköping	1 920 245
Söderköping	261 718
Motala	699 875
Vadstena	172 238
Mjölby	394 047
Aneby	99 562
Gnosjö	114 685
Mullsjö	105 023
Habo	141 571
Gislaved	438 157
Vaggeryd	200 384
Jönköping	2 132 812
Nässjö	461 262
Värnamo	540 240
Sävsjö	188 622
Vetlanda	475 125
Eksjö	307 928
Tranås	361 280
Uppvidinge	161 736
Lessebo	124 348
Tingsryd	246 595
Alvesta	301 627
Älmhult	249 115
Markaryd	169 297
Växjö	1 318 672
Ljungby	491 929
Högsby	94 941
Torsås	128 969
Mörbylånga	248 695
Hultsfred	260 878
Mönsterås	234 412
Emmaboda	199 124
Kalmar	958 232

Nybro	365 481
Oskarshamn	749 866
Västervik	910 762
Vimmerby	289 864
Borgholm	295 325
Gotland	1 113 667
Olofström	263 398
Karlskrona	972 515
Ronneby	517 975
Karlshamn	600 733
Sölvesborg	311 709
Svalöv	155 855
Staffanstorp	383 125
Burlöv	226 010
Vellinge	642 742
Östra Göinge	215 508
Örkelljunga	150 813
Bjuv	160 055
Kävlinge	387 326
Lomma	470 084
Svedala	225 170
Skurup	188 202
Sjöbo	278 102
Hörby	263 818
Höör	248 275
Tomelilla	251 216
Bromölla	191 983
Osby	237 353
Perstorp	105 023
Klippan	256 677
Åstorp	186 101
Båstad	357 919
Malmö	3 419 977
Lund	1 426 216
Landskrona	573 427
Helsingborg	1 871 935
Höganäs	527 217
Eslöv	436 477
Ystad	630 140
Trelleborg	666 268
Kristianstad	1 240 535
Simrishamn	441 518
Ängelholm	726 761
Hässleholm	900 679
Hylte	168 877
Halmstad	1 520 317
Laholm	458 742
Falkenberg	762 889

Varberg	1 037 630
Kungsbacka	1 253 138
Härryda	427 655
Partille	471 764
Öckerö	216 348
Stenungsund	409 171
Tjörn	278 102
Orust	334 394
Sotenäs	183 581
Munkedal	181 480
Tanum	244 074
Dals-Ed	103 343
Färgelanda	110 484
Ale	371 782
Lerum	597 792
Vårgårda	153 754
Bollebygd	139 471
Grästorp	93 681
Essunga	96 621
Karlsborg	135 690
Gullspång	125 608
Tranemo	212 987
Bengtstors	180 220
Mellerud	170 558
Lilla Edet	161 316
Mark	481 007
Svenljunga	168 457
Herrljunga	143 672
Vara	258 357
Götene	209 626
Tibro	210 887
Töreboda	152 914
Göteborg	5 565 393
Mölndal	770 451
Kungälv	753 227
Lysekil	325 572
Uddevalla	880 095
Strömstad	207 106
Vänersborg	665 007
Trollhättan	803 218
Alingsås	645 263
Borås	1 399 330
Ulricehamn	423 454
Åmål	235 252
Mariestad	544 441
Lidköping	650 304
Skara	291 965
Skövde	794 816

Hjo	168 457
Tidaholm	220 549
Falköping	502 851
Kil	214 668
Eda	153 754
Torsby	226 850
Storfors	62 594
Hammarö	234 412
Munkfors	95 361
Forshaga	196 183
Grums	176 439
Årjäng	180 220
Sunne	229 371
Karlstad	1 348 079
Kristinehamn	448 659
Filipstad	191 562
Hagfors	266 339
Arvika	525 956
Säffle	337 335
Lekeberg	121 827
Laxå	122 247
Hallsberg	214 668
Degerfors	188 622
Hällefors	162 996
Ljusnarsberg	108 384
Örebro	1 874 035
Kumla	309 188
Askersund	209 626
Karlskoga	565 445
Nora	195 763
Lindesberg	399 929
Skinnskatteberg	78 557
Surahammar	158 375
Kungsör	134 010
Hallstahammar	345 316
Norberg	97 041
Västerås	2 192 466
Sala	386 486
Fagersta	240 293
Köping	449 079
Arboga	303 307
Vansbro	122 247
Malung-Sälen	205 425
Gagnef	178 540
Leksand	307 928
Rättvik	263 398
Orsa	135 690
Älvdalen	152 074

Smedjebacken	199 544
Mora	391 947
Falun	850 268
Borlänge	746 085
Säter	192 403
Hedemora	270 960
Avesta	430 175
Ludvika	427 235
Ockelbo	92 841
Hofors	159 635
Ovanåker	205 846
Nordanstig	134 430
Ljusdal	325 992
Gävle	1 444 700
Sandviken	660 806
Söderhamn	458 742
Bollnäs	449 500
Hudiksvall	576 788
Ånge	186 521
Timrå	270 960
Härnösand	459 162
Sundsvall	1 623 239
Kramfors	341 536
Sollefteå	363 801
Örnsköldsvik	931 346
Ragunda	110 064
Bräcke	98 302
Krokom	176 439
Strömsund	221 389
Åre	126 028
Berg	130 649
Härjedalen	193 243
Östersund	867 492
Nordmaling	162 156
Bjurholm	49 571
Vindeln	102 083
Robertsfors	111 745
Norsjö	78 557
Malå	53 772
Storuman	117 206
Sorsele	67 215
Dorotea	60 493
Vännäs	131 489
Vilhelmina	120 567
Åsele	70 576
Umeå	1 409 412
Lycksele	242 394
Skellefteå	1 165 338

Arvidsjaur	118 046
Arjeplog	66 795
Jokkmokk	104 603
Överkalix	75 197
Kalix	333 554
Övertorneå	84 859
Pajala	147 033
Gällivare	376 823
Älvsbyn	139 051
Luleå	1 181 302
Piteå	628 879
Boden	445 719
Haparanda	170 138
Kiruna	349 937
Samtliga kommuner	143 500 000
